

УДК 330.332.01

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

МОРОЗ Максим Олександрович

аспірант ДВНЗ «Університет банківської справи»
 mta588525@gmail.com

Анотація. Розглянуто значущість формування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави, визначено його методологічні засади. Окреслено основні завдання, які має вирішувати така система, та її компоненти. Виявлено проблеми і умови забезпечення інвестиційної безпеки. З'ясовано пріоритетні методи забезпечення і державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки. Запропоновано перелік індикаторів інвестиційної безпеки держави.

Аннотация. Рассмотрена значимость формирования системы обеспечения инвестиционной безопасности государства, определены его методологические основы. Обозначены основные задачи, которые должна решать такая система, и её компоненты. Выявлены проблемы и условия обеспечения инвестиционной безопасности. Определены приоритетные методы обеспечения и государственного регулирования инвестиционной безопасности национальной экономики. Предложен перечень индикаторов инвестиционной безопасности государства.

Ключові слова: інвестиційна безпека, часові горизонти планування рівнів інвестиційної безпеки, система забезпечення інвестиційної безпеки держави, індикатори інвестиційної безпеки

Ключевые слова: инвестиционная безопасность, система обеспечения инвестиционной безопасности государства, индикаторы инвестиционной безопасности.

Постановка проблеми. Поступальний соціально-економічний розвиток будь-якої держави неможливий без достатнього рівня внутрішніх і іноземних інвестицій, дотримання оптимального співвідношення між ними, спрямованості в пріоритетні галузі господарського комплексу та ефективного використання.

Однак, на жаль, сьогоднішня Україна внаслідок політичної нестабільності, кризового стану вітчизняної економіки загалом та фінансової системи зокрема, відсутності обґрунтованих економічної та фінансової політики, практичного самоусунення державних органів від регулювання і здійснення інвестиційних процесів, величезного рівня корумпованості суспільних відносин, а відтак – відсутності належного інвестиційного клімату не спроможна нарощувати внутрішнє інвестування та програє конкурентну боротьбу за іноземні інвестиції.

А відтак, вкрай необхідна якнайшвидша й якісна розбудова інвестиційних процесів в Україні з урахуванням її інвестиційної безпеки, формування дієвої системи її забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою інвестиційної безпеки та формування системи її забезпечення займалися

такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як М. В. Алікаєва, О. І. Барановський, Р. В. Бузин, С. В. Васильчак, В. П. Гордієнко, І. В. Губенко, Н. В. Дацій, В. Ю. Єдинак, О. О. Єрмак, М. М. Єрмошенко, О. Р. Жидяк, Петра Застерова, Н. М. Захватова, І. Б. Калашников, В. І. Кириленко, Л. П. Коваль, З. В. Лагутіна, С. М. Лакіш, Л. Г. Ліпич, О. К. Малютін, Т. Н. Манасерян, А. А. Мещеряков, С. З. Мошенський, В. І. Мунтіян, С. А. Негматова, К. І. Новікова, Л. Ф. Новікова, В. К. Сенчагов, А. М. Сундук, А. І. Сухоруков, А. Є. Федоренко, Г. Харламова, Ю. А. Шеховцова.

Водночас логічно незавершеними залишаються дослідження: розробки методологічних засад, формування забезпечувальних підсистем, суб'єктно-функціональної схеми, механізмів і розвитку державно-приватного партнерства у формуванні системи забезпечення інвестиційної безпеки держави.

Постановка завдання. Метою статті є визначення методологічних засад формування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна безпека – категорія динамічна, а відтак, перебуває в діалектичному розвитку.

В цьому плані становить інтерес пропозиція науковців установити часові горизонти планування її рівнів[1, с.58]: 1) 1-5 років – підвищення наявних можливостей – поліпшення інвестиційного клімату, підвищення інвестиційної привабливості, 2) 5-10 років – поліпшення чи заміна існуючих можливостей – підвищення інвестиційної безпеки, 3) 10-30 років – формування нових стратегічних можливостей – підвищення економічної безпеки.

Такий підхід, на наш погляд, є тим більше правомірним, оскільки Україна в забезпеченні інвестиційної безпеки перебуває, порівняно з економічно розвиненими країнами, в стадії наздогінного розвитку.

Для дотримання інвестиційної безпеки держави необхідне формування дієвої системи її забезпечення, яка має розв'язувати такі завдання[2]: розвиток якості інвестиційного потенціалу, створення сприятливого інвестиційного клімату, формування механізмів стабільної і стійкої інвестиційної діяльності в ключових галузях господарського комплексу і надання останній інноваційної спрямованості, досягнення довгострокового, стабільного економічного зростання національної економіки і врешті решт – підвищення якості життя населення і стабільне накопичення інвестиційних ресурсів. Інвестиційну безпеку забезпечують як державні органи, так й інші суб'єкти інвестиційної діяльності – підприємства і домашні господарства. Головна умова забезпечення інвестиційної безпеки – інвестиційний контроль, через різні форми якого здійснюється взаємодія суб'єктів інвестиційної діяльності. З боку держави – це податковий, фінансовий, адміністративний контроль. Недержавні суб'єкти здійснюють контроль через спеціальні установи (аудиторські фірми, третейські суди) і об'єднання (асоціації, ліги, гільдії, союзи, рухи). Конкретні форми контролю утворюють ланцюг зворотного зв'язку і корегування поставлених завдань для максимальної ефективності функціонування системи.

При цьому, усі зв'язки та залежності, характерні для інвестиційної політики та інвестиційного комплексу, розкриваються в системі організаційно-економічних форм, тобто у механізмі реалізації інвестиційної безпеки, який об'єднує всі фази інвестиційного циклу в одне ціле: від формування умов і джерел інвестування до отримання прибутку суб'єктами інвестування та утилізації використаного

устаткування. Виступаючи формою економічних відносин, механізм реалізації інвестиційної безпеки гарантує єдність в системі економічних інтересів у інвестиційній сфері й розв'язання суперечностей, що між ними виникають, а, відтак, є способом узгодження інтересів і формою розв'язання суперечностей[3].

До компонент системи забезпечення інвестиційної безпеки входять держава, суб'єкти інвестиційної діяльності, інструменти державного регулювання цієї діяльності, предмети обміну між суб'єктами інвестиційної діяльності, відносини між ними. Найсуттєвішими компонентами, що підлягають включенню до системи інвестиційної безпеки, є суб'єкти її забезпечення – держава, нефінансові і фінансові корпорації, домашні господарства. Саме ці елементи є тією активною силою, яка формує систему забезпечення інвестиційної безпеки і підтримує її існування; залишаються відносно стабільними в процесі функціонування цієї системи, тоді як інші елементи, наприклад, інвестиційні ресурси, капітальні блага постійно зазнають змін, переходять один в одного[4].

Забезпечення інвестиційної безпеки супроводжується трьома

блоками проблем: інвестиційної діяльності, що характеризуються самою можливістю і спрямованістю інвестиційних процесів і пов'язані з такими поняттями, як «інвестиційний клімат» і «інвестиційний потенціал»; інвестиційної сфери, що включають питання динаміки інвестиційної діяльності різних рівнів, балансу інтересів різних суб'єктів інвестиційної безпеки, керованість інвестиційних процесів; реалізації інвестицій: захист прав суб'єктів інвестиційної сфери, криміналізація інвестиційної сфери, корупційна складова, недобросовісна конкуренція в інвестиційній сфері.

Забезпечення інвестиційної безпеки досягається цілеспрямованою діяльністю держави, підприємств, населення. З боку держави забезпечення інвестиційної безпеки передбачає проведення комплексу заходів політичного, технологічного, фінансового, соціально-економічного характеру[5].

Досягнення інвестиційної безпеки в країнах з перехідною економікою (до яких, на наш погляд, належить і Україна) можливе за[6, с.132]: надання державою іноземним інвесторам гарантій і пільг; звільнення від оподаткування в разі перевищення обсягів інвестицій установленої державою норми чи реінвестування отриманого

прибутку; цільових інвестицій у пріоритетні галузі економіки чи в спеціальні проекти.

Вітчизняні вчені наголошують, що інвестиційна безпека держави забезпечується за умов дотримання граничної норми інвестування, що дає можливість: відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал нації; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; підтримувати конкурентоспроможність економіки; гарантувати стійке зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку і міжнародного співробітництва; створювати стратегічні резерви; долати депресивні явища у регіонах країни; зберігати і відновлювати природні ресурси; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри. При цьому зазначається, що інвестиційна безпека є сукупністю нормативно-правових, соціальних і екологічних умов, що визначають тип і динаміку відтворювального процесу і забезпечують надійність відшкодування та ефективність використання вкладеного капіталу[7]. Однак, на наш погляд, формування системи забезпечення інвестиційної безпеки не може обмежуватись дотриманням лише нормативно-правових, соціальних і екологічних умов. В цьому плані слід брати до уваги всі різновиди забезпечувальних підсистем такої системи і, насамперед, економічну і фінансову.

Пріоритетними методами забезпечення і державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки, на думку Р.В.Бузина, є: прямі (кредитування і субсидювання національних інвестиційних проектів, здійснення спільних приватно-державних інвестиційних проектів, пільгове надання державних інвестиційних ресурсів) і опосередковані (податкова, митна і амортизаційна політика, надання державних гарантій, регулювання фінансового ринку і банківської сфери, державні наукові дослідження і розробки. При цьому він вважає, що напрямами забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки є: соціально-правовий, науково-технічний, фінансовий, організаційний, контрольний[2]. Проте, на нашу думку, некоректно сформульованим є соціально-правовий напрям, який у такому вигляді поєднує абсолютно різні складові.

Як система розглядається й механізм реалізації інвестиційної безпеки властивості якого у взаємодії з іншими явищами і процесами проявляються як його функції. До функцій

механізму реалізації інвестиційної безпеки відносять: 1) підтримання структурних пропорцій в економіці; 2) забезпечення розширеного інноваційного відтворення; 3) узгодження економічних інтересів по вертикалі і горизонталі структури національної економіки; 4) захист національних інтересів; 5) забезпечення соціально-політичної стабільності в суспільстві; 6) гарантування соціально-економічної безпеки на глобальному, національному та регіональному рівнях[7].

Можливими діями при визначенні напрямів гарантування інвестиційної безпеки можуть бути: передбачення, недопущення, подолання, витискання, повна чи часткова нейтралізація, а часом й інтеграція окремих загроз з метою зниження їх негативного впливу на інвестиційну безпеку[8, с.17].

Система забезпечення інвестиційної безпеки, на наш погляд, являє собою сукупність взаємопов'язаних взаємозумовлених економічних, фінансових, політичних, нормативно-правових, організаційно-методичних, інформаційно-аналітичних, технологічних, кадрових, режимних, просвітницько-пропагандистських та кримінально-процесуальних заходів, що здійснюються для захисту інвестиційної діяльності від наявних чи потенційних загроз, які можуть призвести до істотних економічних втрат або відмови від реалізації інвестиційних проектів. При цьому домінантами (найважливішими складовими) цієї системи є заходи фінансового характеру.

При формуванні системи інвестиційної безпеки мають ураховуватись такі вимоги[9, с.51]: система повинна бути керована, спостережувана і ідентифікована; мають передбачатись заходи з забезпечення стійкості системи загалом, оскільки при її створенні можливе існування дестабілізуючих елементів/підсистем; необхідне виокремлення рівнів безпеки за принципом їх відносної самостійності, оскільки кожний з них є локальною підсистемою, поєднаною з іншими структурними елементами; необхідний контроль усіх елементів системи.

На наш погляд, вимогами до системи забезпечення інвестиційної безпеки держави мають бути також: її індикативність, тобто неодмінне базування на обґрунтованих індикаторах; за зовнішнього негативного впливу на систему, що порушує її рівновагу, виникнення в ній реактивних процесів, що протидіють такому впливу, нейтралізуючи його.

Крім того, забезпечення інвестиційної безпеки держави має зумовлюватись ефективною інвестиційною діяльністю комерційних банків, небанківських фінансових установ (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інвестиційних компаній і фондів, лізингових і фінансових компаній). Тобто, ці інститути мають бути одним з неодмінних елементів системи забезпечення інвестиційної безпеки держави.

В основу принципів формування системи забезпечення інвестиційної безпеки можуть бути покладені принципи інвестування, а саме [10, с.83-84; 11]: граничної ефективності інвестування; комплексної оцінки ефективності капітальних інвестицій; свободи у виборі об'єктів інвестування; адаптаційних витрат; мультиплікатора; прогресуючої спеціалізації; пропорційності; диференційованого інвестування.

Серед основних методологічних принципів функціонування механізму інвестиційного забезпечення економічної безпеки виокремлюються: залежність від кінцевої мети; макроекономічна збалансованість всіх видів економічної діяльності господарства; відповідність інтересам всіх членів суспільства; використання економічних законів; врахування внутрішніх і зовнішніх економічних умов на основі реальних соціально-економічних можливостей [3, с.5].

Загалом механізм реалізації інвестиційної безпеки має три складові: ринковий механізм реалізації як підсистема ринкового саморегулювання інвестиційної безпеки; державний механізм регулювання інвестиційних процесів й управління інвестиційною діяльністю; механізм співробітництва держави, підприємств і населення у вигляді інвестиційного партнерства [12, с.77].

На наш погляд, принципами формування й функціонування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави, поряд з вищезазначеними, мають бути:

- неперервність (постійна увага до її формування й функціонування);
- динамічність (постійний поступальний розвиток – підвищення рівня інвестиційної безпеки);
- адаптивність (оперативне внесення необхідних коректив відповідно до сучасних вимог);
- інноваційність (впровадження новітніх способів і методів забезпечення інвестиційної безпеки);

урегульованість (необхідність визначення відповідальних за забезпечення інвестиційної безпеки та чітка координація їх дій);

ієрархічність (визначення і дотримання ієрархії складових системи);

оберненість зв'язків елементів системи (необхідність досягнення безумовного взаємозв'язку і взаємозумовленості вжитих заходів);

державно-приватного партнерства (найефективнішою є інтегрована система, що об'єднує різні форми господарювання);

глокалізація (діалектична взаємодія між створенням стійкої структури, зумовленої глобалізацією, і посиленням специфічності прояву національної інвестиційної сфери та посилення їх взаємного доповнення);

прогнозованість (передбачуваність майбутніх станів системи).

Важливе місце у формуванні системи забезпечення інвестиційної безпеки держави посідає належне державне регулювання інвестиційної діяльності, що здійснюється за допомогою таких основних елементів (рис.1).

І. В. Губенко наголошує, що розроблення теоретичних та методологічних питань, що забезпечують комплексний підхід до розв'язання проблем формування ефективної інвестиційної політики, основним елементом якої має стати грошово-кредитний механізм гарантування інвестиційної безпеки, є обґрунтованою необхідністю [12, с.76].

Важливе значення у забезпеченні інвестиційної безпеки має оцінка її рівня. На сьогодні існують два основних підходи до оцінки рівня інвестиційної безпеки: а) індикативний, який спирається на визначення порогових значень інвестиційних індикаторів; б) оцінка ступеня небезпеки загроз [14]. Використовуються також метод множинної регресії, експертний метод, метод оцінки величини й імовірності збитків.

Неодмінною умовою формування дієвої системи забезпечення інвестиційної безпеки держави має бути визначення відповідної системи індикаторів (випереджальних, збіжних і тих, що запізнюються) та їх порогових значень.

Індикатори інвестиційної безпеки, як нормативні характеристики і показники, повинні [15, с.35-38]: кількісно відображати загрози економічній (і фінансовій – М.М.) безпеці держави; мати високу чутливість і мінливість, а

Рисунок 1. Основні елементи державного регулювання інвестиційної діяльності
(побудовано автором на основі [13, с.306;] та власних напрацювань).

відтак більшу сигнальну здатність попереджати суспільство, державу і суб'єктів ринку про можливі небезпеки за зміни макроекономічної ситуації, вжиті урядом заходи економічної політики; виконувати індикативні функції не відокремлено один від одного, а виключно в сукупності, тобто взаємодіяти між собою достатньо сильно.

Водночас, О.К.Малютін, вважаючи головним критерієм достатності інвестиційної безпеки конкурентоспроможність економіки, зазначає, що ефективним індикатором інвестиційної безпеки є така характеристика економіки, яка [16]: встановлює причинно-наслідковий зв'язок між обсягом інвестицій та економічною безпекою країни; відображає довгострокові тенденції в економічному розвитку країни; є репрезентативною,

чутливою та надійною, а також динамічною, що дозволяє визначати тенденцію розвитку інвестиційної складової економічної безпеки країни.

Неодмінними вимогами до індикаторів інвестиційної безпеки, на наш погляд, мають бути і відповідність індикативних показників чинній системі обліку і статистичній звітності, і простота їх розрахунків, і можливість на їх основі проводити компаративний аналіз між різними країнами.

Критеріями узагальнюючих індикаторів інвестиційної безпеки можуть бути: економічна активність; динаміка обсягів виробництва; інтенсивність інвестиційних й інноваційних процесів; рівень та якість життя населення; стан екології [19]; конкурентоспроможність економіки [7].

Петра Застерова пропонує таку методологію побудови індикаторів інвестиційної безпеки з урахуванням критеріїв оцінки залучення

іноземного капіталу і чинників ризиків у цій сфері (табл.1).

Таблиця 1

Найважливіші індикатори безпеки з урахуванням чинників інвестиційних ризиків

Критерії	Індикатори	Чинники ризику
Динаміка і якість економічного зростання – перехід до інноваційної економіки	1) Частка накопичення валових інвестицій до ВВП	Макроекономічні
	2) Співвідношення темпів приросту інвестицій і темпів приросту ВВП	Макроекономічні
	3) Рівень оновлення і модернізації основного капіталу	Макроекономічні
	4) Приплив ПІІ до ВВП	Макроекономічні
	5) Відтік ПІІ до ВВП	Макроекономічні
Стратегічні пріоритети економічного зростання і збалансованості ринкових зв'язків	1) Галузеві пріоритети інвестування наукомісткого виробництва	Мезоекономічні (галузеві і регіональні)
	2) Регіональні пріоритети розміщення і інвестування господарюючих суб'єктів і розвитку соціальної сфери	Мезоекономічні
	3) Міжрегіональні і міжгалузеві пріоритети розвитку ринкових зв'язків	Мезоекономічні
	4) Індекс транснаціоналізації)	Мезоекономічні
Пріоритети зростання доходів (рентабельності) і ефективності виробництва	1) Окупність і рентабельність інвестиційних проектів з урахуванням дисконтування	Мікроекономічні (підприємство, компанія, корпорація)
	2) Внесок у приросту ВВП і бюджетну ефективність	Мікроекономічні
	3) Підвищення конкурентоспроможності і наукомісткості продукції	Корпоративні і мікроекономічні
	4) Індекс інтернаціоналізації	Корпоративні і мікроекономічні

Натомість Н. М. Захватова пов'язує індикатори інвестиційної безпеки з загрозами останній (табл. 2).

При цьому дослідниця диференціює рівні загроз інвестиційній безпеці на: критично високий, гранично високий і високий.

Втім, на наш погляд, з вищенаведених реальними індикаторами інвестиційної безпеки як такої є лише: обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення, відношення обсягу інвестицій до ВВП та темпи зростання інвестицій в основний капітал. Решта ж може бути визнана індикаторами інвестиційної безпеки дуже умовно.

Водночас, скажімо, В. І. Кириленко зазначає, що формування системи індикаторів

інвестиційної безпеки включає показники: 1) критеріального типу, за значеннями яких можна зробити висновок про стан інвестиційної безпеки; 2) що прямо формують індикативні показники інвестиційної безпеки; 3) які опосередковано формують стан інвестиційної безпеки або відображають її вплив на стан інших сфер. Це уможливило визначення стану справ у реальному секторі економіки, оцінку ступеня ризикованості інвестиційних вкладень у ту чи іншу галузь (регіон), а також правильне формулювання цільових настанов, необхідних для ліквідації чинників, які негативно впливають на інвестиційну безпеку. Серед індикативних показників ним називаються: відсоток збиткових підприємств; індекси інвестицій в основний

Таблиця 2

Загрози інвестиційній безпеці і індикатори їх визначення

Загрози	Індикатори
Низька ефективність виробництва	обсяг валового регіонального продукту на душу населення
	фінансові результати
	частка збиткових підприємств, %
Незадовільний стан основних фондів	рівень оновлення основних фондів, %
	темпи зростання основних фондів, %
	ступінь зношення основних фондів, %
Низька інвестиційна активність	обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення
	відношення обсягу інвестицій до ВВП, %
	темпи зростання інвестицій в основний капітал, %
Кризовий стан інноваційного потенціалу	кількість організацій, що здійснюють наукові дослідження і розробки
	кількість дослідників і витрати на дослідження і розробки, пов'язані з нанотехнологіями, на одного жителя, осіб
	середній вік вчених
Несприятлива кримінальна ситуація	Кількість злочинів на 100 тис. населення

Джерело: [18]

капітал; кількість малих підприємств; кількість об'єктів, що змінили форму власності; частка у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій; кількість використаних об'єктів промислової власності; кількість населення, залученого до роботи у даній галузі; вивільнення працівників. Поряд з цим, він пропонує діагностику безпеки здійснювати через: а) застосування оцінки станів (нормального, передкризового, кризового) об'єктів інвестування; б) кластеризацію видів економічної діяльності як об'єктів інвестування за критерієм кризовості станів[7].

Однак, за такого підходу, на наш погляд, збитковість підприємств; кількість малих підприємств та об'єктів, що змінили форму власності; кількість використаних об'єктів промислової власності; кількість населення, залученого до роботи у даній галузі; вивільнення працівників вкрай незначною мірою зумовлюють рівень інвестиційної безпеки чи навпаки зумовлюються ним. Залишається поза увагою посткризовий стан об'єктів інвестування.

Та й недостатньо коректною є пропозиція кластеризації видів економічної діяльності за критерієм кризовості станів, оскільки такий підхід передбачає певне їх групування за різного рівня кризовості.

Р.В.Бузин сформував систему показників оцінки стану інвестиційної безпеки національної економіки, в якій виокремлені блоки інвестиційного потенціалу, інвестиційного клімату, інновацій, інвестиційної активності[2]. Втім, на нашу думку, якщо інвестиційний потенціал, інвестиційний клімат та інвестиційна активність є незаперечними складовими інвестиційної безпеки національної економіки, то інновації не можуть повною мірою претендувати на такий статус, оскільки не цілком зумовлюються лише інвестиціями того чи іншого роду.

Г. В. Берляк виокремлено систему блоків для оцінки стану інвестиційної безпеки з визначенням індикативних показників: інвестиційний блок – частка фінансових інвестицій в загальній

сумі інвестицій, співвідношення інвестицій в основний капітал до обсягу товарної продукції, частка іноземних інвестицій в загальній сумі інвестицій; блок науки та інновацій – частка витрат на науку і наукові дослідження і розробки, частка інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції; блок оцінки зовнішніх зобов'язань, капіталу та резервів – крос-коефіцієнт заборгованості, коефіцієнт забезпеченості резервами, частка заборгованості за податковими платежами, коефіцієнт фондової капіталізації прибутку[20].

Є. О. Балацький, В. П. Гордієнко, І. М. Боярко диференціюють наявні індикатори інвестиційної безпеки регіонів на індикатори первинних (безпосередньо відображають потенційну ефективність процесу інвестування) та вторинних інвестиційних ризиків та загроз (характеризують умови інвестування у регіоні)[21, с.665].

О. К. Малютін наголошує, що для більш повної характеристики інвестиційної складової загальноекономічного розвитку країни, а також визначення галузевої інвестиційної безпеки необхідно розраховувати показник інвестиційної безпеки в різних секторах економіки, а потім із врахуванням вагомості кожної галузі для господарського комплексу визначати інтегральний показник[22, с.376].

Теоретично динаміка чистих інвестицій є індикатором стану економіки і фази ділового циклу: додатна їх величина свідчить про розширене відтворення і стадії піднесення; нульова – про просте відтворення і відсутність економічного зростання; від'ємна – про звужене відтворення і економічний спад[23, с.51].

В стратегічному плані боргова політика держави має передбачати масштаби спрямування запозичень на інвестиційні цілі. Водночас, обсяг державних запозичень не може перевищувати обсяг бюджетних витрат на фінансування інвестицій. В окремих країнах таке обмеження законодавче унормовано[24, с.158]. Тобто, співвідношення інвестицій за рахунок бюджету до обсягу держборгу може бути одночасно індикатором інвестиційної, боргової і бюджетної безпеки держави.

Серед індикаторів інвестиційної безпеки держави дослідники називають[25, с.282]: фондоозброєність праці, коефіцієнти оновлення і вибуття основних фондів, темп приросту інвестицій в основний капітал,

коефіцієнт інвестування, середній вік машин й обладнання.

Інвестиційний клімат окремих країн може характеризуватись такими кількісними індикаторами, як: показники системи національних рахунків, промислового виробництва, функціонування банківського сектору; індекси валютних бірж; рівень зовнішнього і внутрішнього державного боргу та податкового навантаження.

На наш погляд, як індикатор інвестиційної безпеки держави слід використовувати й міжнародну інвестиційну позицію, що характеризує частку національного багатства, наданого чи запозиченого у нерезидентів, накопичені обсяги і структуру фінансових активів резидентів перед нерезидентами, а також структуру іноземних зобов'язань резидентів на певну дату. За перевищення активами пасивів утворюється додатна чиста міжнародна інвестиційна позиція (країна є «чистим кредитором»), і навпаки («чистим боржником»).

Індикаторами інвестиційної безпеки, на нашу думку, слід вважати і:

інвестиції в основний капітал на душу населення; індекс відхилення середньодушових інвестицій регіонів від середньодушових інвестицій по країні загалом;

інвестиційний розрив (різниця між інвестиційним потенціалом і обсягом інвестицій, що залучаються); частку іноземних портфельних інвестицій в цінні папери в іноземних інвестиціях загалом;

інвестиційне забезпечення (виходячи з чисельності населення і споживчих норм і стандартів, рівня розвитку і сфер виробництва й обігу інвестиційна забезпеченість характеризує необхідні і достатні обсяги коштів, що гарантують той чи інший рівень задоволення потреб населення як продуктами, товарами і послугами внутрішнього виробництва, так і завезеними з інших країн)[26, с.7];

інвестиційну збалансованість регіональної економіки (такий її стан, за якого наявні (створені) завдяки попереднім інвестиціям у виробничі потужності в регіоні сили такі, що отриманого завдяки їм продукту достатньо для задоволення власних потреб, а також для обміну в необхідній кількості на товари, що не виробляються місцевою економікою)[26, с.8];

інвестиційний дефіцит – суму коштів, додавання якої до наявних у економічного агента ресурсів (грошових, матеріальних, трудових,

інтелектуальних) дозволило б йому продукувати обсяг благ, достатній для відшкодування нетрудових витрат виробничого процесу і еквівалентний величині його раціональних потреб)[26, с.6];

темпи приросту капіталізації фондового ринку по відношенню до темпів приросту ВВП;

дохідність державних цінних паперів;

співвідношення між валовими інвестиціями й амортизаційними відрахуваннями (якщо перші переважають другі економіка перебуває в стані піднесення, а навпаки – стагнації);

коефіцієнт безпеки фінансування інвестиційного проекту;

обсяг кримінальних інвестицій та їх частку у сукупних інвестиціях у країні;

недовикористання інвестицій для капітальних вкладень;

обсяг коштів на формування й функціонування системи забезпечення інвестиційної безпеки.

В оцінці інвестиційної безпеки держави має застосовуватись індекс інвестиційної безпеки (InVenture Investment Security Index), що характеризує рівень стійкості економічних систем з залучення й освоєння інвестицій,

спрямованих на забезпечення розширеного відтворення, раціональної реструктуризації і технологічного переозброєння економіки. Доцільно використовувати й індикатори Fogex.

В оцінці інвестиційної безпеки держави велике значення належить індикаторам середньодушових грошових доходів населення, що характеризують рівень їх споживацьких й інвестиційних можливостей, а також окупності й рентабельності інвестиційних проектів з урахуванням дисконтування.

Висновки. Таким чином, методологія формування системи забезпечення інвестиційної безпеки держави включає: встановлення часових горизонтів планування рівнів інвестиційної безпеки; визначення сутності і завдань, які має виконувати така система та її компонент, а також проблем і умов забезпечення інвестиційної безпеки; з'ясування пріоритетних методів забезпечення і державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки та механізму її реалізації; формулювання вимог і принципів формування зазначеної системи; вибір підходів до оцінки рівня інвестиційної безпеки; визначення вимог, переліку і порогових значень її індикаторів.

Список використаних джерел:

1. Харламова А. Инвестиционная безопасность как компонента экономической безопасности Украины / А.Харламова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – № 144. – С.57-60.

2. Бузин Р. В. Инвестиционная безопасность, ее обеспечение и государственное регулирование в национальной экономике: дис-я ... канд. экон. наук: 08.00.01 / Р. В.Бузин. – Воронеж, 2009. – 203 с.

3. Дацій Н. В. Механізм реалізації інвестиційної безпеки як системи взаємодії з іншими явищами та процесами / Н. В. Дацій // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 10. – С.3-5.

4. Шеховцова Ю. А. Система обеспечения инвестиционной безопасности государства: компонентно-структурный аспект [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2012/3367.htm>

5. Литвинов Д. А. Теоретические основы инвестиционной безопасности национальной экономики / Д. А. Литвинов, Р. В. Бузин // Научные

ведомости Белгородского государственного университета. – 2008. – № 8. – С. 187-192.

6. Манасерян Т. Н. Основы экономической безопасности / Т. Н. Манасерян. – Ереван : Изд-во РАУ, 2009. – 228 с.

7. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.01.01 – економічна теорія / В. І. Кириленко. – К., 2007. – 36 с.

8. Савелко С. О. Суперечності та загрози інвестиційній безпеці країни та її регіонів / С. О. Савелко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 12. – С.15-17.

9. Горностаева Л. А. Безопасная экономическая политика привлечения иностранных инвестиций / Л. А. Горностаева // Социально-экономические явления и процессы. – 2012. – № 1. – С.48-52.

10. Гитман Л. Дж., Джонк М. Д. Основы инвестирования / Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 1008 с.

11. Овчинникова А. В. Принципы формирования инвестиционной стратегии развития реального сектора экономики / А. В.

Овчинникова // Транспортное дело России. – 2006. – № 12. – С.83-84.

12. Губенко І. В. Монетарна обумовленість інвестиційної складової економічної безпеки національної економіки / І. В. Губенко // Економіка і регіон. – 2012. – № 5. – С.75-80.

13. Багаева А. А. Инвестиционная модель зарубежных стран: возможность правоприменности / А. А. Багаева // Бизнес в законе. – 2009. – № 5. – С.305-307.

14. Козловський В. О. Інвестиційна безпека в системі антикризового управління / В. О. Козловський, А. В. Хуторний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=40877>

15. Илларионов А. Критерии экономической безопасности / А. Илларионов // Вопросы экономики. – 1998. – № 10. – С.35–58.

16. Малютін О. К. Критеріальні показники оцінки інвестиційної безпеки національної економіки [Електронний ресурс] / О. К. Малютін. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/13/malyutyn.php>

17. Застерова Петра. Экономическая безопасность привлечения иностранных инвестиций в Россию: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец.: 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством (экономическая безопасность) / Петра Застерова. – М., 2009. – 22 с.

18. Захватова Н. М. Инвестиционная безопасность как составляющая системы экономической безопасности региона: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец.: 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством (экономическая безопасность) / Н. М. Захватова. – М., 2010. – 22 с.

19. Нарышкин С. Е. Иностранные инвестиции и развитие экономики России: автореф. дис. ... д-ра экон. наук / С. Е. Нарышкин. – СПб., 2010.

20. Берляк Г. В. Обліково-аналітичне забезпечення інвестиційної безпеки підприємств: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Г. В. Берляк. – Житомир, 2015. – 21 с.

21. Балацький Є. О. Оцінка інвестиційної безпеки регіонів України / Є. О. Балацький, В. П. Гордієнко, І. М. Боярко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 5. – С.662-666.

22. Малютін О. К. Алгоритм розрахунку рівня інвестиційної безпеки з позиції географічно-галузевої спеціалізації інвестицій / О. К. Малютін // Формування ринкової економіки. – 2012. – Спец. вип.: у 2 ч., Ч. 2.: Стратегічні імперативи сучасного менеджменту. – С.375-385.

23. Иголина Л. Л. Экономическая безопасность России в системе макроэкономических инвестиционных критериев / Л. Л. Иголина // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. – 2013. – № 2. – С.49-57.

24. Озерчук О. В. Анализ влияния политики государственного кредита на инвестиционную деятельность в Украине / О. В. Озерчук // Вопросы современной экономики. – 2014. – № 1. – С.146-162.

25. Шеховцова Ю. А. Методика оценки инвестиционной безопасности государства / Ю. А. Шеховцова // Вестник Московского университета МВД России. – 2013. – № 9. – С.280-286.

26. Васильевский А. Б. Об оценке инвестиционных процессов в экономике регионов / А. Б. Васильевский // Вестник науки и образования Северо-Запада России. – 2015. – Т.1, № 3. – С.1-8.